

РЕЦЕНЗИЯ

Дисертация на тема: „Тревожност и самотност при лица с психози и при лица, зависими от психоактивни вещества”

Докторант: Александър Стефанов Масурски

Рецензент: доц. Павлина Петкова, дм

Докторската дисертация на Масурски е върху една важна област от клиничната психология – проблемът за тревожността и самотността при психично болните. Докторантът работи в психиатрично заведение и има добър клиничен опит с такива пациенти, което му дава добра възможност да проведе научно изследване и анализи.

Дисертацията е написана в три основни части и подчасти, съдържанието е разгърнато върху 222 страници, има много добри таблици, графики, списък на ползваната литература от 282 актуални източника на латиница и 30 на кирилица. Първата глава е великолепно систематизиран теоретичен обзор върху същността на тревожността, страха и безпокойството, основните видове тревожни разстройства, тревожност и психози, тревожност и зависимост, видове самотност при лица с психози и при лица със зависимости. В този обзор подробно са представени специфичните особености на личностовата предиспозиция, настъпващи болестни промени, с които е свързана социалната изолация на психично болните от психози и зависими индивиди. Подчертано е, че оценката и прогнозата за настъпване на тревожни нарушения и самотност е сложен проблем, определен от много фактори на личност, среда, предиспозиция, протичане на болестта, негативна симптоматика на промяна и ефект на лечението.

Втората част е върху организация на изследването, където много добре са определили целите, пет основни хипотези и една подхипотеза. Заложената цел за изследване на взаимвръзките между нивата на социална тревожност и на субективно изпитваното чувство за самотност при клиничните популации параноидна шизофрения, алкохолно и хероиново зависими не е изследвана у нас, което прави дисертацията актуална. Изследвани са 189 лица, от които 58 са контролна група, 32 алкохолно зависими, 36 хероинозависими и 63 лица шизофренно болни, като при 25% от тях има коморбидност, а при 21% злоупотреба с алкохол. Използвани са методиките:

SAT – социална тревожност, RULS - скала за субективно изпитвано чувство за самотност, C-SSRS – скала за оценка на риска от суицид, PANSS – скала за позитивни и негативни симптоми и полструктурирано интервю за събиране на демографски фактори. PANSS методиката е използвана само за оценка на ремисията при шизофренно болните с оглед включване в изследването. Всички методики са адаптирани към българската популация и са релевантни към целите на научното изследване.

Третата част представя резултати, дискусии и изводи от емпиричното изследване. Събраните данни от тестовете са обработени със съвременен вариант на SPSS софтуерен пакт и Statgraphics. Направени са сериозни и надграждащи се статистически обработки по хода на доказване на хипотезите, като са съобразени много детайлни аспекти при всеки статистически метод. Тези статистически методики докторантът подбира спрямо логиката на психологичните цели и хипотези, а последвалите анализи непрекъснато обсъждат психологични аспекти на търсените взаимовръзки, корелации, съпоставки. Това е отлично изградено умение от Масурски, в което статистиката се подчинява на научното търсене, а този стил на интегриране на статистиката в психологичната логика подпомага лесното възприемане на анализите и убедително доказва направената психологична интерпретация. В добра последователност на доказване на всяка хипотеза са представени резултатите, като постепенно са направени анализи и интерпретации на по-конкретни данни, после на по-сложни нива на взаимовръзки, които са интерпретирани през психологични, клиничко-психологични, социални и демографски фактори на влияние. Ще обсъдя накратко най-интересните и значими за научното изследване анализи и интерпретации, които имат значение и за практиката на клинична психодиагностика.

Потвърдена е хипотезата, че нивата на социална тревожност сред клинично представените групи е по-висока спрямо лицата от контролната група. Лицата от контролната група и тези с хероинова зависимост в значителна степен имат по-ниски нива на социалната тревожност спрямо индивидите с алкохолна зависимост и параноидна шизофрения. Най-високи нива на декларирана самотност имат лицата от контролната група.

Данните от тестовете, които могат да очертаят заложената в хипотезата двупосочна връзка е изследвана с корелационни анализи за зависимости, като е оценено нивото на взаимодействие между декларираното чувство за самотност и измерените нива на социална тревожност, както и всяка от

подскалите за социална тревожност. Според получените резултати, най-ниски нива на самотност декларираат лицата от КГ, докато най-високи са те сред индивидите с параноидна шизофрения. В междинния интервал, се разполагат декларираното от лицата със зависимости субективно чувство за самотност. Установени са корелационни връзки на социалната тревожност с декларираната самотност и със субскалите за: тревожност при изпълнението, мисли за общ дискомфорт и социална неадекватност, изпитвания страх от негативни оценки, възприятията за възбуда в поведението. Установено е, че нивата на самотност не корелират с притеснението за това, че другите забелязват дистреса. Обсъдена е настъпилата личностова промяна в емоционален план при болните с параноидна шизофрения и алкохолна зависимост.

При връзката между тревожност и самотност са установени от сложните статистически анализ много детайлни взаимовръзки между отделните характеристики на социалната тревожност и субективното чувство за самотност с различни параметри в изследваните групи. Налице е корелационна зависимост на чувството за самотност при групите от зависими лица по всички измервани компоненти на социалната тревожност. При лицата с шизофрения е анализирана слаба корелация на чувството за самотност и декларираната социална тревожност, единствено е очертана умерена корелация по субскала възприятия за възбуда в поведението и тревожност при изпълнение.

При анализите за влияние на демографските фактори върху самотността и тревожността при хероинозависимите е анализирано и интерпретирано, че социалната тревожност влияе значително върху суицидните планове, докато нивата на декларираната самотност не оказват влияние. При лицата с хероинова зависимост е установено статистически значимо влияние на интинзтитетът на социалните когниции върху предприетите предходни суицидни опити, но не и върху декларираното чувство за самотност. При лицата с шизофрения се вижда се, че нито социалната тревожност, нито чувството за самотност оказват значимо влияние върху появата на суицидни мисли.

В обобщаващата част е проведена сериозна дискусия, в която докторантът показва умения да интерпретира сложните взаимовръзки между много фактори, статистически анализи, които интерпретира в съчетание с клиничния си опит на психодиагностична работа с психично болни и зависими, както и от опита си на клиничен психолог консултант при тези

болни. Така напр. той интерпретира удачно, че стигматизиращите тенденции от социума оказват негативно влияние и задълбочават субективно преживяната тревожност и самотност при трите групи психично болни и повлияват суицидното поведение. Докато индивидите от контролната група имат повече способности за справяне и получават явна социална подкрепа при необходимост, което рефлектира във възприятията им за комфорт и взаимност, по-слабо чувство за застрашеност и по-ниски нива на социална тревожност и суицидна нагласа.

В дискусията са отчетените най-високите нива на самотност и социална тревожност при лицата с параноидна шизофрения. Масурски споделя, че изграждането на тази хипотеза е било съпроводено „с теоретични съмнения и трудности”. От една страна той обсъжда, че през клиничното мислени, има основания да се приеме, че шизофрено болните ще декларират по-ниски нива на самотност, поради дълго протичащ шизофренен процес, съпътстван от негативна симптоматика, емоционално-волева промяна, остатъчни параноидни идеи, социално отдръпване, незаинтересованост към участие в социалния живот, развитие на черти като подозрителност и мнителност, оказващи влияние дори в периоди на ремисия. Той съразмерно интерпретира, че „такова скъсване с реалността е знак за прогресиращ разпад на личността и се наблюдава най-явно, ако болният е поставен в бедна на стимули среда”. Като друга особено силна причина, той изтъква, възможността за наличие на параноидни интерпретации, подозрителност, мнителност и нахлуване на нежелани идеации, често от налудната система на лицето.

Докторантът обобщава, че алкохолно зависимите декларират значително повече затруднения в социалното функциониране и по-високи нива на социална тревожност. При тази група лица личностовата тревожност е част от тяхната предиспозиция, която става риск за злоупотреба с ПАВ, а като последица има високи ниво на социална тревожност, субективно отчетена самотност и суициден риск. Продължителната и редовна употреба може да доведе до развитието на депресивни афективни реакции. Други, често срещани емоционални реакции при зависимите, са виновностите преживявания. Тези емоционални състояния, съчетани с характерните депресивни и виновностови когниции в посока на самообвинения, чувство за загуба, малоценностови, безперспективностни, а често и суицидни идеации могат да провокират тревожни когниции, с повишаване на тревожността. Тогава тези индивиди предприемат поведения за справяне, които в някои случаи може да са насочени към решаване на проблема, но в

много случаи провокират нова наркотична злоупотреба. В тези случаи се наблюдава един затворен кръг на едно самопотенциращо се поведение от наличието на тревожност.

При хероиново зависимите е изведена значително по-ниска степен на социална тревожност, близка до тези на лицата от контролната група. Много умело, с опита си на клиничен психолог и терапевт Масурски отново интерпретира многопластово този резултат: от една страна това е последица от метадоновата терапия, от друга проява на защитни механизми и защитно поведение към много изследвания и интервенции, при което зависимите демонстрират нежелание или липса на ангажираност при тестиране; от трета страна социалната група грубо отхвърля наркоманите, а показва по-толерантно отношения към алкохолно зависимите.

В отделна част много добре са обсъдени суицидните тенденции и всички демографските фактори. Като рецензент считам, че докторската дисертация на Масурски има сериозен принос за по-доброто и многопластово разбиране на психичните феномени тревожност, субективно чувство за самотност при психичните заболявания параноидна шизофрения, алкохолна и наркоманна зависимости. Масурски показва много високо равнище на умения да прави интерпретации, в които интегрира статистически анализи, социално-психологични, клиничко-психологични и психотерапевтични знания, пречупени през личния му професионален опит. Това заслужава адмирации! Дисертационната разработка е много добре оформена технически. Изведените приноси са обосновани от направените статистически и психологични анализи. Към окончателният вариант на дисертацията нямам критични бележки, всички направени от мен препоръки в предварителната рецензия са съобразени.

В заключение като рецензент считам, че дисертацията на Александър Масурски покрива най-високите критерии за докторска дисертация и тя е отличен атестат за катедрата по психология, научния ръководител и докторанта! С дълбоко чувство на професионална убеденост, предлагам на членовете на Научното жури да гласуват присъждане на научната и образователна степен „Доктор“ на Александър Масурски!

12. 10. 2017
София

Рецензент:
доц. Павлина Петкова, дм